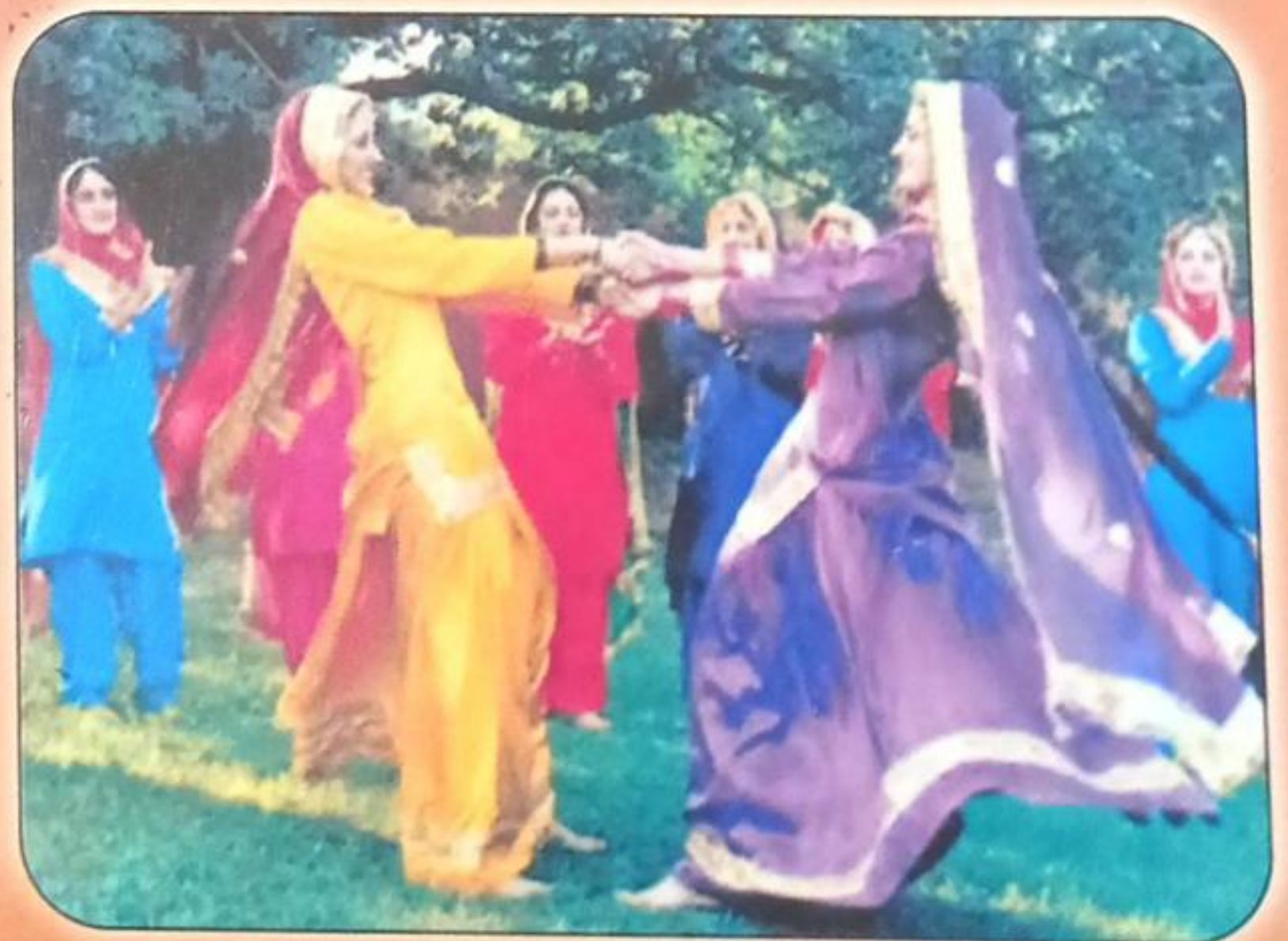
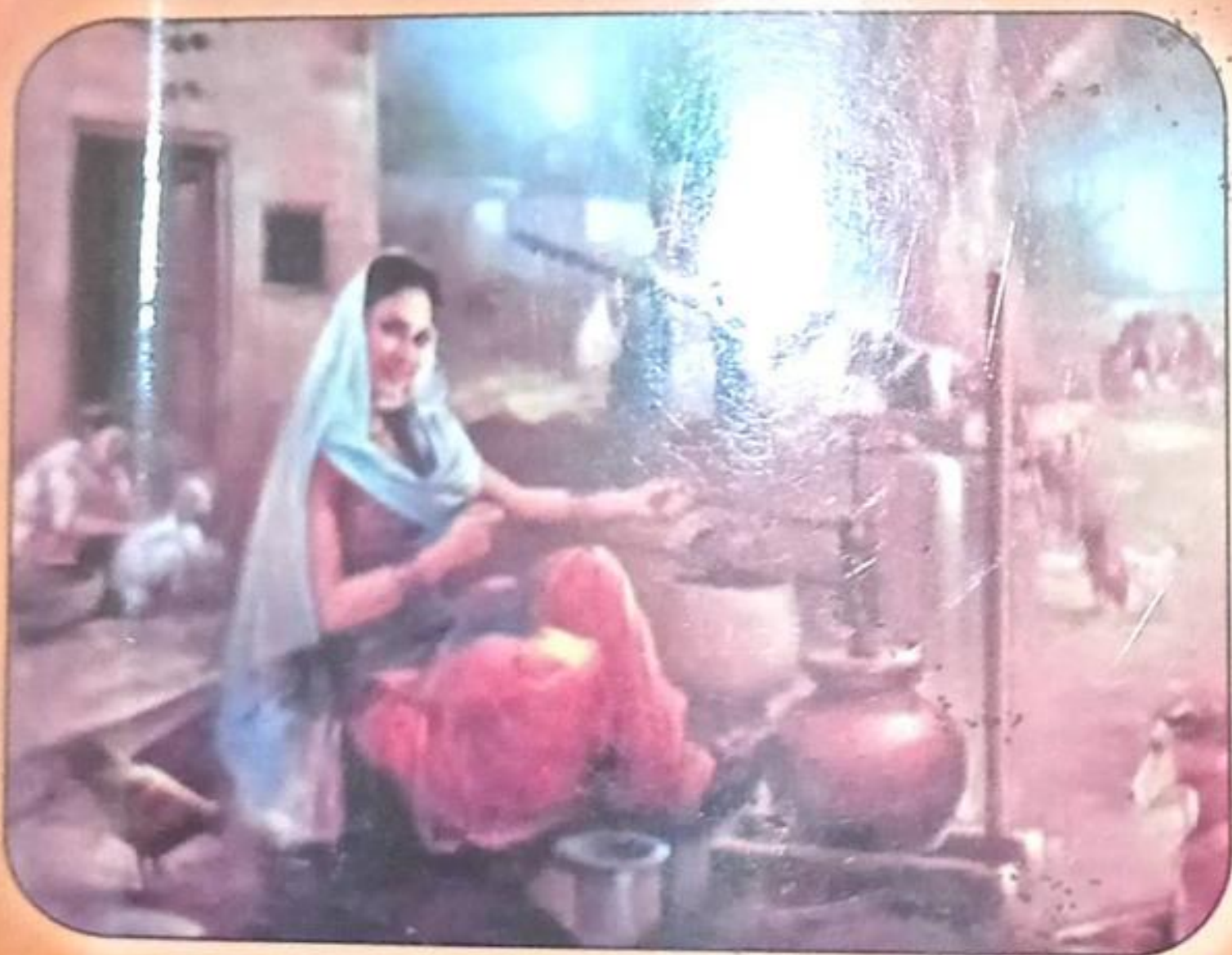

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ

ਪ੍ਰੋ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਪੁਨੀ

ਤਰਤੀਬ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ

1. ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ 5
2. ਲੋਕਧਾਰਾ- ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਇਕੱਤੀਕਰਣ 12
ਖੋਜੀ ਲਈ ਸਿੱਧਾਂਤਕ ਸਿੱਖਿਆ/13
ਸਮਾਜਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਣਾ /14
ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਚੋਣ/15
ਸੂਚਕ/15
ਰੀਕਾਰਡਿੰਗ ਲਈ ਯੋਗ ਵਾਤਾਵਰਣ/17
ਰੀਕਾਰਡਿੰਗ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ/17
ਟੇਪ ਰੀਕਾਰਡਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ/17
3. ਲੋਕ-ਧਰਮ : ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜ 21
(ੳ) ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ/23
(ਅ) ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ/25
(ੲ) ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ/28
4. ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ 31
5. ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ : ਮੁੱਲ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ 38
6. ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਧਰਾਤਲ 44
ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ/44
ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ/46
ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ/46
(ੳ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਰਜਿਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ/46
(ਅ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਾਂਝਾ ਹੈ/47
(ੲ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ/48
(ਸ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਇਕ ਸੰਯੁਕਤ-ਸਮੂਹ ਹੈ/49
ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪ-ਅਨੁਕੂਲਤਾ/50
ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ/51

- ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰਜ/51
 ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਮੁਲੰਕਣ/52
 ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ/53
7. **ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ** 55
 (ੳ) ਭਾਸ਼ਾ/56
 (ਅ) ਕਲਾ/58
 (ੲ) ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਾ/59
 (ਸ) ਵਿਆਹ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ/60
 (ਹ) ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ/61
8. **ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ** 63
 ਭੂਮਿਕਾ/63
 ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ/63
 ਖੇਤੀਬਾੜੀ/64
 ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਣ/64
 ਪੜ੍ਹਤਾ/65
 ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਕੁਝ ਆਧਾਰ/66
 ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਪਰਕ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਰਤਨ (Acculturation)/66
 ਸਿੱਖ-ਸਭਿਆਚਾਰ : ਰੂਪਾਂਤ/67
 ਧਾਰਮਿਕ ਮੂਲਵਾਦ ਅਤੇ ਪੁਨਰੋਥਾਨਵਾਦ/68
 ਵਾਂਝਿਆਂਕਰਣ : ਪੁਨਰੋਥਾਨਵਾਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਹੇਠ/69
 ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਣ/70
 ਉਦਯੋਗੀਕਰਣ/70
 ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਣ/71
 ਪੱਛਮੀਕਰਨ/72
9. **ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਯਾਨ** 75
10. **ਲੋਕਧਾਰਾ : ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ** 83
 (ੳ) ਲੋਕਧਾਰਾ/83
 ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਤੱਤ
 1. ਮੌਖਿਤਾ/85
 2. ਪਰੰਪਰਾ/85
 3. ਲੋਕਮਾਨਸ/86

- (i) ਅਨੋਖਾ ਕਲਪਨਾ ਚਿੰਤਨ/87
- (ii) ਜਾਦੂ ਟੂਣਾ ਚਿੰਤਨ/87
- (iii) ਚੇਤਨਵਾਦੀ ਚਿੰਤਨ/88
- (iv) ਗੀਤ ਚਿੰਤਨ/88

- 4. ਲੋਕ ਸੰਸਿਕ੍ਰਤੀ/88
- 5. ਲੋਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ/89

ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/89

- 1. ਵਿਸ਼ਵਾਸ/90
- 2. ਗੀਤ ਰਿਵਾਜ/90
- 3. ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ/90

(ੳ) ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ/91

- 1. ਲੋਕ ਕਾਵਿ/91
- 2. ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਭਰਮ/91
- 3. ਲੋਕ ਕਲਾਵਾਂ/91
- 4. ਗੀਤਾਂ (Rituals)/91
  - (ੳ) ਰਿਵਾਜ/91
  - (ਅ) ਵਰਤ ਤੇ ਪੂਜਾ ਵਿਧੀਆਂ/92
  - (ੲ) ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ/92
- 5. ਲੋਕ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਉਂਤਪਤੀ ਤੇ ਲੋਕ ਭਾਸ਼ਾ/92
- 6. ਲੋਕ ਕਿੱਤੇ/92

(ਅ) ਲੋਕਧਾਰਾ ਸ਼ਾਸਤਰ /92

(ੲ) ਲੋਕਧਾਰਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ/94

ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ /94

ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਾਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ/95

- 1. ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ/96
- 2. ਬਦਲਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ/96
- 3. ਸੰਕੇਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਲੇਖ/96
- 4. ਲੋਕ ਰੂੜੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ/97

(ਸ) ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ/98

11. ਲੋਕ-ਧਰਮ ਅਤੇ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਵਿਧੀਆਂ

(ੳ) ਲੋਕ-ਧਰਮ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਛਾਣ/104

(ਅ) ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੰਤਾਂ/108

1. ਆਰਤੀ/108
2. ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ/109
3. ਮੜੀ ਮਸਾਣਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ/109
4. ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ/109
5. ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ/109
6. ਦੁਆਦਸ਼ ਸਿਲਾ/110
7. ਗੁੱਗਾ ਪੀਰ ਦੀ ਪੂਜਾ/110
8. ਖਵਾਜਾ ਖਿਜ਼ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ/110
9. ਧਰਨੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ/111
10. ਜਠੇਰਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ/112
11. ਪਿਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ/112
12. ਛੋਟੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ/112
13. ਸਾਂਝੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ/112

(ੲ) ਲੋਕ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਧਰਮ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ
ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਨਿਖੇੜ/113

(ਸ) ਲੋਕ-ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਤਰ ਨਿਖੇੜ/114

(ਹ) ਲੋਕ-ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਮਹੱਤਵ/115

13.

(ੳ)

12. ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ

117

(ੳ) ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਭਰਮ/117

1. ਜਨਮ, ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਮੌਤ ਸੰਬੰਧੀ/118
2. ਗ੍ਰਿਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ/118
3. ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ/118
4. ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ/118
5. ਦਿਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ/119
6. ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਸੰਬੰਧੀ/119
7. ਸਰੀਰਕ ਅੰਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ/120
8. ਨਜ਼ਰ ਸੰਬੰਧੀ/120
9. ਅੰਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀ/120
10. ਬਦ ਰੂਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ/121
11. ਨਿੱਛ ਸੰਬੰਧੀ/121

(ਅ) ੲ

(ਅ) ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ/122

ਮੰਤਰ/122

ਜੰਤਰ/123

1. ਪਰਮਾਰਥਕ ਮੰਤਰ/123, 2. ਲੋਕ ਮੰਤਰ/123,

ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ/123

1. ਭੁਲਾਵਾਂ ਜਾਦੂ/123
2. ਲਾਗਵਾਂ ਜਾਦੂ/124
3. ਅਭਾਵਾਤਮਕ ਜਾਦੂ/124
4. ਭਾਵਾਤਮਕ ਜਾਦੂ/124
5. ਚਿੱਟਾ ਜਾਦੂ/124
6. ਕਾਲਾ ਜਾਦੂ/124

(ੲ) ਸ਼ਗਨ ਅਪਸ਼ਗਨ/124

(ਸ) ਗੀਤੀ ਰਿਵਾਜ/125

1. ਜਨਮ ਸੰਬੰਧੀ ਗੀਤੀ ਰਿਵਾਜ/126
2. ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ/129
3. ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ/131

13. ਲੋਕ-ਕਲਾਵਾਂ

135

(ੳ) ਲੋਕ-ਨਾਚ/135

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ/136

1. ਲੋਕ-ਨਾਚ ਬਨਾਵਟੀ ਨਹੀਂ/136
2. ਪੁਸ਼ਾਕ/136
3. ਲੋਕ-ਮਨ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ/136
4. ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਸਾਜ਼/136
5. ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਵਿਚ ਲੌਕਿਕਤਾ/136
  1. ਭੰਗੜਾ/137
  2. ਗਿੱਧਾ/139
  3. ਝੁੰਮਰ/141
  4. ਸੰਮੀ/142
  5. ਲੁੱਡੀ/142
  6. ਕਿੱਕਲੀ/143

(ਅ) ਲੋਕ-ਨਾਟਕ/144

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ/145

1. ਪਰੰਪਰਾ/146
2. ਨਿਵੇਕਲੀ ਰੰਗ ਸ਼ੈਲੀ/146

3. ਮੰਚ/146
4. ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਅਲਿਖਤੀ/146
5. ਲੋਕ-ਮਾਨਸ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ/146

1. ਲੀਲਾ ਨਾਟਕ/146

2. ਸਾਂਗ ਨਾਟਕ/147

(ੳ) ਸਵਾਂਗ/146

(ਅ) ਨੌਟਕੀ/147

3. ਨਕਲਾਂ/148

(ੳ) ਟਿੱਚਰਾਂ/149

(ਅ) ਪਟੜੀਆਂ/149

4. ਗਿੱਧਾ ਨਾਟਕ/149

(ੲ) ਲੋਕ-ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਜ਼/150

ਲੋਕ-ਸੰਗੀਤ/150

1. ਸੰਗੀਤ ਪੁਨੀਆਂ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਦੇਣ/150

2. ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ/150

3. ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ/151

4. ਲੋਕ-ਸ਼ੈਲੀ/151

5. ਲੋਕ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੋਮਾ/151

6. ਲੱਚਕਤਾ/151

ਲੋਕ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਨੀਆਂ/152

1. ਕਿੱਸਾ/152

2. ਮਾਹੀਆ/152

3. ਢੋਲਾ/152

4. ਬੋਲੀਆਂ/153

5. ਲੋਰੀਆਂ/153

6. ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ/153

ਲੋਕ-ਸਾਜ਼/153

1. ਢੋਲਕੀ/153

2. ਘੜਾ/154

3. ਇਕਤਾਰਾ/154

4. ਅਲਗੋਜ਼ਾ/154

5. ਵੰਝਲੀ/154

6. ਢੱਡ ਤੇ ਸਾਰੰਗੀ/154

7. ਰਬਾਬ/155

8. ਡਫਲੀ/155
9. ਕਾਟੇ/155
- (ਸ) ਲੋਕ-ਗਹਿਣੇ/155
  1. ਸਿਰ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/156
    - i. ਸੱਗੀ/156
    - ii. ਫੁੱਲ/156
    - iii. ਚੋਕ/156
    - iv. ਟਿੱਕਾ/156
    - v. ਝੁੰਮਰ, ਝੁੰਮਰ ਸੂਈ ਤੇ ਕਲਿੱਪ/156
  2. ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/157
  3. ਨੱਕ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/157
  4. ਗਰਦਨ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/158
  5. ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/158
  6. ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/159
  7. ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ/159

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ : ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ

1. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮਹੱਤਵ v
2. ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ 5

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ : ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸੰਕਲਪ/5

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ/8

1. ਮੌਖਿਕਤਾ/8, 2. ਲੋਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ/8, 3. ਪਰੰਪਰਾਗਤ/9,

4. ਲੋਕ ਮਾਨਸ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ/9, 5. ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸੰਚਾਰ

ਭਾਸ਼ਾ/ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ/9, 6. ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ/10, 7. ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ

ਦਾ ਸਿਰਜਕ/10, 8. ਰੂਪਕ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ/11, 9. ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਤੇ

ਵਿਭਿੰਨਤਾ/11

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/11

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਸੰਬੰਧ/12

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ/12

1. ਸਿਰਜਕ/12, 2. ਪ੍ਰਗਟਾ ਮਾਧਿਅਮ/12, 3. ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ

ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪਾਠ/13, 4. ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਚੋਣ/13, 5. ਲੋਕ ਤੱਤ/13,

6. ਸ੍ਰੋਤ/14, 7. ਅੰਤਰ ਸੰਬੰਧ/15

ਲੋਕ ਕਾਵਿ/16

ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ/18

1. ਕੀਰਨਾ/18,
2. ਅਲਾਹੁਣੀ/20,
3. ਟੱਪਾ/21,
4. ਨਿੱਕੀ ਬੋਲੀ/22,
5. ਲੰਮੀ ਬੋਲੀ/23,
6. ਹੇਅਰਾ/24,
7. ਛੰਦ ਪਰਾਗਾ/24
8. ਸਿੱਠਣੀ/25,
9. ਖੇਡ ਗੀਤ ਅਤੇ ਨਾਚ ਗੀਤ/25.

ਬੱਝਵੇਂ ਕਾਵਿ ਰੂਪ/26

1. ਘੋੜੀਆਂ/27,
2. ਸੁਹਾਗ/28,
3. ਦੋਹੜਾ/28,
4. ਵਾਰ/28,
5. ਲੋਕ ਗਾਥਾ/29,
6. ਬਾਰਾ ਮਾਹ/29,
7. ਥਿਤੀ/30.

ਲੋਕ ਗੀਤ/31

ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ/32

1. ਮੌਖਿਕਤਾ/32,
2. ਸੰਗੀਤਕ ਅੰਸ਼/33,
3. ਭਾਸ਼ਾ/33,
4. ਨਵੀਨਤਾ ਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ/33,
5. ਲੋਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ/33,
6. ਲੋਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ/34,
7. ਰੂਪਕ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ/34,
8. ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਸ਼ੈ ਖੇਤਰ/34,
9. ਸਮਾਜਕ ਚਿਤ੍ਰਣ/35,
10. ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾਤਾ/35.

ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/35

1. ਜਨਮ ਤੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਗੀਤ/38
2. ਵਿਆਹ ਦੇ ਗੀਤ/40
3. ਪੇਕੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੇ ਗੀਤ/41
4. ਵਿਛੋੜੇ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਗੀਤ/43
5. ਬੀਰ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਗੀਤ/45
6. ਰਾਜਸੀ ਤੇ ਆਰਥਕ/45
7. ਧਾਰਮਕ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਲੋਕ ਗੀਤ/47
8. ਰੁੱਤਾਂ, ਤਿਉਹਾਰ ਤੇ ਮੇਲੇ/47
9. ਲੋਕ ਨਾਚਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ/48

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਥਾ ਰੂਪ (ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ/ਬਾਤਾਂ)/49

1. ਬਿਰਤਾਂਤ/50,
2. ਲੋਕਮਾਨਸ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ/51,
3. ਕਥਾਨਕ ਰੂੜੀਆਂ/51,
4. ਪਾਤਰ/51,
5. ਘਟਨਾਵਾਂ/52,
6. ਕਥਾਕਾਰ/52,
7. ਉਪਯੋਗਤਾ/52.

ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/53

1. ਦੇਵ ਕਥਾਵਾਂ/53,
2. ਦੰਤ ਕਥਾਵਾਂ/54,
3. ਪਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ/57,
4. ਪ੍ਰੇਤ ਕਥਾ/58,
5. ਪਸ਼ੂ ਕਹਾਣੀਆਂ/59,
6. ਨੀਤੀ ਕਥਾ/59,
7. ਬੁਝਾਵਲ ਕਥਾ/60,
8. ਟੋਟਕੇ ਜਾਂ ਹਿਕਾਇਤਾਂ/61.

ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ/ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੇ ਸਾਰਥਿਕਤਾ/62

ਲੋਕ ਸਿਆਣਪਾਂ/63

ਲੋਕ ਗਾਥਾ/69

ਲੋਕ ਗਾਥਾ ਦੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ/70

1. ਅਗਿਆਤ ਲੇਖਕ/70, 2. ਸੰਗੀਤ/70,
3. ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੀ ਘਾਟ/71, 4. ਸਥਾਨਿਕ ਰੰਗਣ/71,
5. ਟੇਕ ਪਦਾਂ ਦਾ ਦੁਹਰਾਉ/71, 6. ਅਲੰਕਾਰਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਅਣਹੋਣ/72, 7. ਲੋਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ/72.

ਲੋਕ ਗਾਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/72

1. ਪ੍ਰੀਤ ਗਾਥਾ/73, 2. ਬੀਰ ਗਾਥਾ/73,
3. ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਾਥਾ/73, 4. ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਗਾਥਾਵਾਂ/74.

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਅਖਾਣ/74

ਬੁਝਾਰਤਾਂ/74

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ/75

1. ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਬੁਝਾਰਤਾਂ/75, 2. ਮੁਕਰੀਆਂ/75.

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ/76

1. ਸੰਜਮ/76, 2. ਮੌਖਿਕਤਾ/76,
3. ਕਲਪਨਾ/76, 4. ਅਦਭੁੱਤਤਾ/77,
5. ਰਸ/77, 6. ਰੂਪਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ/77,
7. ਸਥਿਰਤਾ/77.

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ/78

1. ਦਿਮਾਗੀ ਕਸਰਤ/78, 2. ਮਨੋਰੰਜਨ/78,
3. ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚਿਤ੍ਰਣ/79, 4. ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ/79.

ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/79

1. ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬੁਝਾਰਤਾਂ/79,
2. ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ/80,
3. ਘਰੋਗੀ ਵਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ/80,
4. ਬਨਸਪਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ/81,
5. ਕਿਰਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ/81,
6. ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ/81,
7. ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ/81.

ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਅਖਾਣ/82

ਅਖਾਣਾਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ/83

ਅਖਾਣਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਾ/83

1. ਗਿਆਨ ਕੋਸ਼/83, 2. ਸਦਾਚਾਰਕ ਸਿੱਖਿਆ/84,
3. ਅਟੱਲ ਸਚਾਈਆਂ/84, 4. ਲੋਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਆਤਮਾ/84,
5. ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਠੁੱਕ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ/84.

ਮਿੱਥ : ਸਰੂਪ ਤੇ ਲੱਛਣ/85

ਮਿੱਥ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ/87

1. ਲੋਕਧਾਰਾ ਤੇ ਮਿੱਥ/88, 2. ਮਿੱਥ ਅਤੇ ਦੰਤ-ਕਥਾ/88
3. ਮਿੱਥ ਅਤੇ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ/88, 4. ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮਿੱਥ/89
5. ਮਿੱਥ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ/89

3. ਲੋਕ ਨਾਟਕ

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ/94

1. ਪਰੰਪਰਾ/95, 2. ਨਿਵੇਕਲੀ ਰੰਗ ਸ਼ੈਲੀ/95,
3. ਮੰਚ/96, 4. ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਅਲਿਖਤੀ/96,
5. ਲੋਕ ਮਾਨਸ ਦੀ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ/96

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੋਕ ਨਾਟ/96

ਲੀਲਾ ਨਾਟਕ/96

ਸਾਂਗ ਨਾਟਕ/97

1. ਸਵਾਂਗ/98, 2. ਨੌਟੋਕੀ/98,

ਨਕਲਾਂ/99

ਨਕਲਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/99

1. ਟਿੱਚਰਾਂ/100, 2. ਪਟੜੀਆਂ/100.

ਗਿੱਧਾ ਨਾਟਕ/100

4. ਗੀਤੀ ਰਿਵਾਜ

ਜਨਮ ਸੰਬੰਧੀ ਗੀਤੀ ਰਿਵਾਜ/103

ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ/106

ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ/109

5. ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ : ਨਿੱਖੜਵੇਂ ਪਛਾਣ-ਚਿੰਨ੍ਹ

ਸਰੂਪ ਤੇ ਲੱਛਣ/112

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ/113

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ/114

ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ/116

ਦੁਤੁਕੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ/117

ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ/117

ਭੰਗੜੇ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ/117

ਟੱਪੇ/118

ਸਿੱਠਣੀ/118

ਛੰਦ/ਛੰਦ ਪਰਾਗਾ/119

ਘੋੜੀਆਂ/119

ਸੁਹਾਗ/120

ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਅਖਾਣ : ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ/121

ਸਭਿਆਚਾਰ : ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ

1. ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾ 5
2. ਸਭਿਆਚਾਰ : ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖ 12
  - (ੳ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲੱਛਣ/12
ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਲੱਛਣ
    1. ਸਭਿਆਚਾਰ ਇਕ ਪ੍ਰਬੰਧ/14, 2. ਸਭਿਆਚਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ/15, 3. ਸਭਿਆਚਾਰ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ/15, 4. ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਹੈ/ 16, 5. ਮਨੁੱਖੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ/16, 6. ਸਭਿਆਚਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ/17, 7. ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਸੰਚਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ/17, 8. ਪ੍ਰਤੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ/18.
  - (ਅ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ/18
    1. ਪਦਾਰਥਕ ਸਭਿਆਚਾਰ/18, ਕੰਮ ਧੰਦੇ/19, ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ/19, ਪਹਿਰਾਵਾ/19, ਗਹਿਣੇ/20, ਰਿਹਾਇਸ਼/20, ਖਾਣ-ਪੀਣ/20
    2. ਪ੍ਰਤਿਮਾਨਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰ/20
ਆਦਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਨਿਯਮ/21, ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮ/22
    3. ਬੌਧਾਤਮਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰ
  - (ੲ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਪਰਿਵਰਤਨ/22
ਸਭਿਆਚਾਰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਕਾਰਨ/23
    1. ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਆਏ ਪਰਿਵਰਤਨ/23,
    2. ਸਮਾਜ ਅੰਦਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕਾਰਨ/24,
    3. ਮੂਲ ਮਹੱਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ/24
    4. ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨ/25
      - i. ਖਿੰਡਾਅ/25, ii. ਸਭਿਆਚਾਰੀਕਰਨ/26,
      - iii. ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਗਤੀ/27
3. ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ 30
  - (ੳ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ/30
ਇਤਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ: (ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ)/31, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ/31.
  - (ਅ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ/34
  - (ੲ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲ/36
  - (ਸ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ/39

4. ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ

(ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੂਲ ਸੋਮੇ/42

1. ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ/42, 2. ਧਰਮ/43,
3. ਇਤਿਹਾਸ/44, 4. ਭੂਗੋਲ/45,
5. ਕੌਮਲ ਕਲਾਵਾਂ/45. 6. ਲੋਕਧਾਰਾ/46.

(ਅ) ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਰੂਪ ਰੇਖਾ/48

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ/49

(ੲ) ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ/52

(ਸ) ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਿੱਖੜਵੇਂ ਲੱਛਣ/61

(ਹ) ਪਰਿਵਾਰ, ਵਿਆਹ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ/65

i) ਪਰਿਵਾਰ/65

ii) ਵਿਆਹ/65

1. ਪੁੰਨ ਦਾ ਵਿਆਹ/66, 2. ਵੱਟੇ ਦਾ ਵਿਆਹ/66,
3. ਟੱਕੇ ਜਾਂ ਮੁੱਲ ਦਾ ਵਿਆਹ/66, 4. ਕਰੇਵਾ/67,
5. ਚਾਦਰ ਪਾਉਣੀ/67

iii) ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ

(ਕ) ਪਹਿਰਾਵਾ/72

(ਖ) ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ/76

5. ਕੌਮਲ ਕਲਾਵਾਂ

(ੳ) ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ/81

i) ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ/83

1. ਆਮ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ/83,
2. ਹੁਨਰੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ/84

ii) ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ/84

(ਅ) ਸੰਗੀਤ/88

(ੲ) ਭਵਨ ਨਿਰਮਾਣ ਕਲਾ/90

6. ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ